

XORIJIY TILLAR VOSITASIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA NUTQIY SAVODXONLIGINING O‘RNI

G‘ofur Mamarasulovich Nizamov *

gafurmamarasulovich@gmail.com 93 3550085

ORCID ID 0009-0009-6111-6502

*Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universiteti **

ANOTATSIYA: Ushbu maqola nofilologik ta'lim yo'nalishlarda tahsil olayotgan bo'lajak mutaxassislarining nemis tilidan og'zaki va yozma savodxonligini oshirishda nutq madaniyatiga oid muammo va yechimlar yoritilgan.

KALIT SO‘ZLAR: speed, maneuverability, efficiency, ability to view, multimedia functions.

Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev: “Har birimiz davlat tiliga bo‘lgan e’tiborni mustaqillikka bo‘lgan e’tibor deb, davlat tiliga ehtirov va sadoqatni ona Vatanga ehtirov va sadoqat deb bilishimiz, shunday qarashni hayotimiz qoidasiga aylantirishimiz kerak”, – degan fikrlari barchamizdan ona tilimizga, urf-odat va qadriyatlarimizga hurmat, Vatanga bo‘lgan mehrimizni amaliy faoliyatda namoyon etishimizni talab etadi. Chunki ona tilini chuqur bilish mamlakatimiz kelajagi bo‘lgan yoshlarni o‘z fikrlarini og‘zaki va yozma ravishda erkin, qisqa, mantiqan izchil bayon qila oladigan mustaqil fikr sohiblari etib tarbiyalashdek dolzarb vazifalarni bajarishga xizmat qiladi. Ushbu maqsad va vazifalarning amaliy ifodasi sifatida 2019-yil 21-oktabrda “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5850-son farmoni, 2020-yil 20-oktabrda “Mamlakatimizda o‘zbek tilini yanada rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6084-son farmoni qabul qilindi. Mazkur me‘yoriy hujjatlarda o‘zbek tilining xalqimiz ijtimoiy hayotida va xalqaro miqyosdagi obro‘-e’tiborini tubdan oshirish, mamlakatimizda davlat tilini to‘laonli joriy etishni ta‘minlash, O‘zbekistondagi millat va elatlarning tillarini saqlash va rivojlantirish, davlat tili sifatida o‘zbek tilini o‘rganish uchun shart-sharoitlar yaratish, o‘zbek tili va til siyosatini rivojlantirishning strategik maqsadlari, ustuvor yo‘nalish va vazifalarini hamda istiqboldagi bosqichlarini belgilash asosiy maqsad qilib belgilangan. 2020–2030-yillarda o‘zbek tilini rivojlantirish va til siyosatini takomillashtirish konsepsiyasida ustuvor vazifa sifatida belgilangan mamlakatimiz ijtimoiy-siyosiy hayotining barcha sohalarida davlat tili imkoniyatlaridan to‘liq va to‘g‘ri foydalanishga erishish, ta‘lim tashkilotlarida davlat tilini o‘qitish tizimini yanada takomillashtirish, uning ilm-fan tili sifatidagi nufuzini oshirish; davlat tilining sofliqini saqlash, uni boyitib borish va aholining nutq madaniyatini oshirish masalalari nafaqat filologik soha vakillariga, balki hayotimizning barcha jabhasida faoliyat yuritayotgan har bir fuqaroga tegishlidir.

Oliy ta‘lim tizimida nofilologik yo‘nalishlarda tahsil olayotgan bo‘lajak mutaxassislarga o‘zbek tilidan bilimlarini mustahkamlash hamda ularni turli nutqiy vaziyatlarda samarali qo‘llay olish ko‘nikmalarini shakllantirish maqsadida “O‘zbek tili”, “O‘zbek tilining sohada qo‘llanishi”, “Davlat tilida ish yuritish kabi” fanlar o‘qitilib kelinmoqda. Ushbu fanlar zahirida lotin yozuviga asoslangan o‘zbek alifbosi, imlo qoidalari, davlat tilida ish yuritish va mutaxassisligiga oid terminlarni bilishning ilmiy-nazariy asoslari hamda ularni ijtimoiy hayotning barcha sohalarida qo‘llay olish, ta‘lim jarayoniga tatbiq qilishning metodik imkoniyatlari yoritib berilgan. Ammo tahlillar shuni ko‘rsatadiki, talabalarning o‘zbek tilidan savodxonligi (og‘zaki nutq savodxonligi, yozma nutq savodxonligi, o‘qib tushunish texnikasi) talab darajasida emas va bugungi kunda ushbu jarayondagi ba‘zi kamchliklarni bartaraf etish zarurati tug‘ilmoqda.

Shuningdek, soha mutaxassislarini tayyorlashda o‘zbek tili fanini o‘qitishni maqsadli yo‘naltirish bo‘yicha samarali usullardan foydalanish zarur. Buning uchun, avvalo, grammatik mavzularni tanlashda talabalarining qiziqish va qobiliyatlarini hisobga olish, o‘quv topshiriqlarini ishlab chiqishda sohaga oid matnlardan foydalanish nazarda tutiladi. Fan bo‘yicha o‘quv-uslubiy majmualar, uslubiy va o‘quv qo‘llanmalar hamda darsliklarni soha yo‘nalishlari bo‘yicha tayyorlash maqsadga muvofiqdir. Sohaga oid matnlarni tanlash va shu asosida qator topshiriqlar ishlab chiqish talabalarida ham ona tiliga, ham sohaga oid bilimlarining oshishi va mustahkamlanishiga sabab bo‘ladi. Mavzuga mos matnlarni tanlash talabaning sohasiga oid, o‘zlashtirilishi murakkab mutaxassislik fanlari materiallari doirasida amalga oshirilsa, ona tili

fani orqali sohasiga oid fanlar bilan bog'liq ma'lumotlarni o'qish va takrorlash imkoniyati yana-da ortadi. Tanlangan matn bir nechta topshiriqli bo'lsa, talaba har bir topshiriqni bajarish uchun berilgan matnni qayta-qayta o'qiydi va bu sohasiga oid ma'lumotlarning esda qolishi va xotirada uzoq vaqt saqlanishi uchun yordam beradi. Natijada bo'lajak mutaxassislarning kasbiy bilim va ko'nikmalari o'zbek tili fanlari doirasida ham rivojlanib boradi. Ma'lumki, ta'lim berish jarayonida nazariya va amaliyot birligini ta'minlash talab etiladi. Ushbu vazifani amalga oshirishda esa mustaqil ta'lim topshiriqlaridan samarali foydalanish zarur. Mustaqil ta'lim topshiriqlarini o'zaro bog'liq maqsadli, metodologik, mazmunli, tashkiliy, mezonli va natijali komponentlardan iborat mustaqil o'zlashtirish kompetentligini rivojlantirish asosida ishlab chiqish muhimdir. Bunda umumlashtirilgan takrorlashlar, talabalar uchun murakkabligi yuqori darajadagi topshiriqlardan cheklanish, erkin ijod, hayotiy tajribaga asoslanish kabi omillarga e'tibor qaratish lozim.

Buyuk chex pedagogi Y.A. Komenskiy ko'rsatmalilikni o'qitishning „oltin qoidasi“, deya bejizga ta'kidlamagan. Bugungi axborot texnologiyalari asrida deyarli barcha tahsil oluvchilar ijtimoiy tarmoqlarda faoldir va bu jarayon ularning yozma savodxonligiga o'zining ijobiy yoki salbiy ta'sirini o'tkazishi, shubhasiz. Ijtimoiy tarmoqlar tomonidan uzatilayotgan axborotlar matni filologik jihatdan olib qaralganda, xatolardan xoli emas. Ushbu xatoliklar ko'z xotirasi orqali ongimizda uzoq vaqt saqlanib qoladi va imloviy va ishoraviy qoidalarning „eng to'g'risi“ sifatida qabul qilinadi. Shuning uchun ham, ayniqsa, rasmiy saytlar tomonidan uzatilayotgan ma'lumotlar matnini tahrir qilish jarayonida mazkur kamchiliklarni bartaraf etishga alohida e'tibor qaratish lozim.

Ta'lim tizimida nutq o'stirishning muhim vazifalaridan biri lug'at ustida ishlashni yaxshilash, tartibga solish, uning asosiy yo'nalishlarini ajratish va asoslash, yoshlarning lug'at boyligini boyitish jarayoning boshqarish hisoblanadi. Til o'qitish jarayonida talabalarda lug'at bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish, ularning so'z boyligini oshirishga, so'zning mazmun-mohiyatini teran anglash, sohaga oid terminlarning imlosini o'rganish va o'zlashtirish, o'qib tushunish texnikasini shakllantirishga xizmat qiladi. Buning uchun auditoriyani ehtiyoj darajasida ensiklopedik (qomusiy) va lisoniy (lingvistik) lug'atlar bilan ta'minlash talab etiladi. Yoshlarning lug'at boyligi va og'zaki nutqini o'stirishning eng ishonchli va samarali manbalaridan yana biri badiiy asarlar hisoblanadi. Amaliy mashg'ulot darslarida hamda mustaqil ta'lim topshiriqlarida fanning asosiy mavzulariga bog'lagan holda badiiy asarlardan unumli foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa. Ta'lim oluvchilarga adabiy til me'yorlarini singdirish masalasida e'tibor ham yozma nutqqa, ham madaniy og'zaki nutq malakalarini shakllantirishga qaratilishi, til ta'limi jarayoni ta'lim oluvchilarning kundalik hayotiy faoliyatlari, ehtiyojlaridan uzilib qolmasligi, talabalarda amaliy xarakterdagi nutqiy tinglab tushunish, gapirish, o'qish, yozish kompetensiyalarini shakllantirishni ta'minlay olishi lozim.

REFERECES:

- [1] Nizamov, G. M. (2023). Improving the professional competence of students in the specialty by teaching foreign languages. *Научные исследования и общественные проблемы*, 1(1), 148-150.
- [2] Nizamov, G. M. (2023). System for the development of professional communicative competencies of students through technologies. *Confrencea*, 3(03), 261-265.
- [3] Низамов, Ф. М. (2023, January). Используя информационно-коммуникационные технологии, человек способен уравнивать местоимения с помощью предложений. In *Conference Zone* (pp. 67-69).
- [4] Низамов, Ф. М., Тагаева, З. С., & Мамаражабов, С. М. (2022). Ахборот-коммуникация технологиялари воситасида чет тилини ўрганиш жараёнида агрономия мутахассислиги талабаларининг касбий коммуникатив омилкорлигини шакллантириш воситалари. *Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali*, 992-995.
- [5] Низамов, Ф. М., Холмирзаева, З. О., & Мамаражабов, С. М. (2022). Олий таълим муассасаларида чет тилини ўқитиш жараёнида номутахассис таълим йўналиши талабаларининг касбий коммуникатив омилкорлигини шакллантириш услублари. *Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali*, 988-991.
- [6] Низамов, Ф. М., Турсунова, М., & Мамаражабов, С. М. (2022). Олий таълим муассасаларида касбий коммуникатив омилкорликни шакллантириш натижасида экспериментал гуруҳда касбий коммуникатив омилкорликнинг ривожлантириш босқичлари. *Agrobiotexnologiya va veterinariya tibbiyoti ilmiy jurnali*, 996-999.
- [7] Nizamov, G. M. (2022, December). Important factors and efficiency of using communicative methodology in the process of teaching a foreign language, together with the criteria of professional communicative effectiveness. In *Conference Zone* (pp. 155-159).
- [8] Nizamov, G. M. (2022). Methods of forming the professional communicative facility of the students of the field of education in the process of teaching a foreign language in higher education institutions. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 12(10), 165-167.

- [9] Nizamov, G. M. (2022). Important principles of foreign language learning training systems in the development of students' professional communicative competences. Asian Journal of Multidimensional Research, 11(10), 111-113.
- [10] Nizamov, M. (2024). Axborot kommunikatsiya texnologiyalari vositasida huquqni muhofaza qiluvchi organlarda faoliyat yurutuvchilarning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish xorijiy tilning ahamiyati. Interpretation and researches, 2(24).
- [11] MANAGEMENT OF AN EDUCATIONAL INSTITUTION IS AN IMPORTANT FACTOR IN CREATING A FLEXIBLE TRAINING SYSTEM. (2024). International Global Conference, 1(2), 166-171. <http://interconference.org/index.php/ims/article/view/95>
- [12] IN MODERN SCIENTIFIC RESEARCH, THE QUALITY OF EDUCATION. (2024). International Global Conference, 1(2), 178-183. <http://interconference.org/index.php/ims/article/view/97>
- [13] MEANS OF VERIFYING COMPLIANCE WITH THE REQUIREMENTS FOR THE TRAINING OF GRADUATES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS WITH ESTABLISHED STANDARDS. (2024). International Global Conference, 1(2), 184-189. <http://interconference.org/index.php/ims/article/view/98>